

БАЛЬНЕЛОГІЧНІ РЕСУРСИ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ГЕОГРАФІЇ ТУРИЗМУ

П.І. Штойко

pavloschtoyko@gmail.com

Львівський державний університет фізичної культури,

м. Львів, Україна

Проблема економічної кризи та надмірного впливу суспільства на природне середовище спричинює значне захворювання, а отже зниження стійкості людського організму до хвороб. За таких умов вкрай непевними є заходи щодо оздоровлення населення, його реабілітації та лікування. Одним із шляхів їх вирішення є зростання потреб у рекреації, в т. числі лікуванні мінеральними водами і пелоїдами (грязями). Для розвитку лікувально-оздоровчого туризму важливе значення мають ландшафтно-кліматичні й рекреаційні умови використання лікувальних мінеральних вод і пелоїдів, що формують вагомий бальнеологічний комплекс. В місцях поширення мінеральних вод і пелоїдів спостерігається посилене антропогенне навантаження, що зумовлює необхідність, з одного боку, розширити площі природоохоронних територій, а з іншого – організувати моніторинг їх якості. Обидва варіанти спрямовані на збереження бальнеологічних ресурсів, збалансованого екологічного розвитку курортів і рекреаційних територій.

Сприятливі умови формування й поповнення запасів підземних вод (за умови достатнього і надмірного зволоження, що сприяє поповненню запасів підземних вод, зокрема мінеральних) є райони зіткнення тектонічних геоструктур. До прикладу, на заході України – південно-західна частина Руської (Східно-Європейської) платформи, Передкарпатського прогину і Карпатської гірської складчастої області. Територіальний розподіл бальнеологічних ресурсів, закономірності їх формування зумовлені геологічною будовою та літологічним складом водовмісних порід – азональними, а також ландшафтно-кліматичними (зональними) чинниками. Йдеться перш за все про Трускавецьке, Східницьке та Моршинське родовища (води з підвищеним вмістом органічних речовин і сульфідні) та Немирівське, Шкловське, Великолюбінське (торфові пелоїди), ін. Бальнеологічні ресурси використовують для лікування, реабілітації та оздоровлення на курортах чи поза курортних умовах.

Бальнеологія як розділ медицини вивчає походження мінеральних вод, їх фізико-хімічні властивості, класифікацію та категорії оцінки територіального впливу на людський організм при різних захворюваннях [1]. Від омивання, купання, приймання ванн у басейнах і річках на відкритих просторах поступово з'являються будівлі, обладнання, черговість експлуатації курортних засобів, набуваючи вигляду не лише лікувальних комплексів, а й місць відпочинку й туризму.

Вивченню геологічних умов, що комплексно визначають формування лікувальних мінеральних вод на території України, особливостей їх хімічного складу, практики лікувального використання на бальнеологічних курортах України присвячено чимало досліджень. В подальшому умови формування і закономірності поширення основних типів мінеральних вод висвітлені у низці праць [2, 3, 4, ін.]. Більш проблемною залишається розробка методики пошуків і розвідки деяких типів мінеральних вод та оцінки прогнозних ресурсів.

Мінеральні води залягають у товщі земної кори й заповнюють пори та тріщини в гірських породах переважно в умовах підвищеного тиску і температури за відсутності атмосферного повітря, у взаємодії з породами різного мінералогічного складу, внаслідок чого містять відповідні елементи, солі, розчинені гази, набуваючи лікувальних властивостей. Специфічні умови формування мінеральних вод протягом тривалого геологічного розвитку осадового чохла регіону морської трансгресії неодноразово змінювались періодами континентального розвитку.

Підземні мінеральні води Заходу України формувалися за участю двох основних генетичних груп – седиментогенних та інфільтрогенних. Вони відмінні між собою за фізичними властивостями, мінералізацією, хімічним і газовим складом, вмістом і складом органічних речовин, мікроформ, умовами залягання, ін. Води цих груп утворились при змішуванні підземних вод основних генетичних груп. В бальнеології використовують води обох генетичних груп.

Основні хімічні ознаки седиментаційні води успадкували від вод давніх басейнів седиментації (в одних випадках – ці води нормальної солоності, наприклад, кембрійський чи крейдовий басейни) в інших – води підвищеної солоності солеродних басейнів міоценового віку. Інфільтраційні води означені різноманітним складом і невисокою мінералізацією (до 8–10 г/л). Їх водоносні горизонти мають неглибоке залягання [5] і формуються в зоні активного водообміну. Їх

склад визначають процеси вилуження порід, катіонний обмін, біохімічні процеси. Підземні води поповнюються переважно атмосферні опади, весняні талі води та осінні зatoryжні дощі.

Неорганічні і торфові лікувальні пелоїди пов'язані з геолого-гідрологічними та ландшафтнo-кліматичними умовами. Їх місцем утворення є різні водойми, болота, ін. Характер водомінерального режиму торфовища визначаються складом рослин – торфоутворювачів. Від них залежить хімічний склад і властивості торфу (околиці курорту Моршин, пелоїди тут наносного типу; Любена Великого (торфові пелоїди четвертинних відкладів, представлені торфом, сірими пористими суглинками, слюдистими пісками), Шкла (лікувальні пелоїди генетично пов'язані з заплавленими утвореннями на піщано-глинистих алювіальних відкладах четвертинного віку). Найбільшими родовищами торфових пелоїдів у регіоні є Немирівське, Великолюбінське, Шкловське з сучасними запасами бл. 1402 тис/м³ [1].

До бальнеологічних ресурсів санаторно-курортного лікування належить озокерит (утворюється шляхом кристалізації парафінової нафти).

Серед типів мінеральних вод виділяють лікувальні – для зовнішнього та внутрішнього застосування, лікувально-столові і природні столові. Серед лікувальних вод найпоширеніші води без специфічних компонентів – це води різного хімічного складу та різної мінералізації від 2 – 5 г/дм³ до міцних розсолів. За газовим складом – це азотні, вуглекисло-азотні, азотно-метанові і метанові води.

Популярними для туристів є гідрокарбонатні натрієві води малої і середньої мінералізації (1 – 10 г/дм³), т. зв. «содові» у Східниці, Розлучі, Верхньому Синьовидному.

Лікувальні води з підвищеним вмістом органічних речовин (типу «Нафтуса») з підвищеним вмістом органічних речовин (8,0 мг/дм³ і більше). Вона складає основу гідромінеральної бази курорту Трускавець й нафтусеподібні води курортів Східниця, Шкло, ін. Ця вода за своєю дією на організм людини є унікальною при лікуванні нирковокам'яної хвороби та низки захворювань шлунку.

Сульфідні (сірководневі) – сульфатно-гідрокарбонатно магнієво-кальцієва вода з мінералізацією 200–400 мг/дм³ (столові води «Моршинська», «Трускавецька», «Підбузька»).

Бальнеологічні ресурси є складовими рекреаційних й використовують для лікування, відпочинку і туризму. Вони впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування

рекреаційних районів, їхню спеціалізацію та економічну ефективність. На базі бальнеологічних ресурсів формується та функціонує економічно вигідна (полягає у зростанні надходжень до державного та місцевого бюджетів на підставі створення вільної економічної зони і введення плати за природні лікувальні ресурси, особливо в залученні інвестицій у розвиток курортних територій, ін.), економічно безпечна лікувально-оздоровча підгалузь рекреації, яка, як складова охорони здоров'я – зводиться до оптимізації функціонування природних комплексів у місцях поширення бальнеологічних ресурсів, резервування перспективних екологічно чистих територій – належить до невиробничої сфери. Основна суспільна функція бальнеологічного комплексу є максимальне задоволення потреб населення у лікуванні, реабілітації та оздоровленні, підвищенні фізичного та духовного потенціалу. Курортно-господарська інфраструктура пов'язана з облаштуванням території, будівництвом санаторно-курортних об'єктів, закладів культури та дозвілля, прокладання вигідних шляхів сполучення тощо.

Отже, формування та географічне поширення мінеральних вод бальнеологічного призначення зумовлені геологічною будовою різних за генезисом і структурою гідрогеологічних областей, а лікувальних пелоїдів – ландшафтно-кліматичними особливостями території.

Оцінку гідрогеологічних районів здійснюють на основі оцінених запасів і бальнеологічної цінності показників, враховуючи також ступінь і чинники пониження їх якості, рівня розвитку санаторно-курортної інфраструктури. Ці критерії лежать в основі класифікації території щодо їх перспективності у розвитку санаторно-курортного господарства. В більшості випадків визначають високоперспективні, перспективні, малоперспективні і неперспективні райони. До прикладу, у Львівській області розвідано близько 300 джерел із свердловин мінеральних вод майже всіх відомих науці бальнеологічних груп і використовуються лише до 40 % бальнеоресурсного потенціалу (для потреб курорту Трускавець – понад 27 % затверджених запасів мінеральних вод, Немирова – менше 50 %, Любіня Великого – близько 40%, що свідчить про значну природно-ресурсну базу для подальшого розширення лікувально-оздоровчої рекреації.

Використання бальнеологічних ресурсів має три основні функції: економічну, соціальну, природоохоронну (міжнародну інтегративну). Остання інтегративна функція сприяє входженню оздоровниць регіону в Європейську та Світову організації бальнеологічних курортів, підвищення якості лікування та

обслуговування хворих, збагачення та піднесення курортної інфраструктури до світових стандартів.

У контексті розвитку бальнеологічних ресурсів як важливо складової географії туризму особливо актуальними стають проблеми охорони та збереження цих ресурсів; необхідно проводити систему гідротехнічних, організаційно-господарських фітомеліоративних та правових заходів. Йдеться насамперед про будівництво та реконструкцію очисних споруд, каналізаційних мереж, раціональне використання родовищ мінеральних вод і пелоїдів, продуману службу моніторингу бальнеоресурсів. Вкрай важливим є відтворити і зберегти уцілілі корінні лісостани в місцях живлення мінеральних вод, а також створення законодавчої бази розвитку курортів. Це спричинило б функціонування екологічно чистих ландшафтних систем.

Список використаних джерел:

1. Федунь О. В. Бальнеологічні ресурси Передкарпаття / О. В. Федунь. – Львів:ВКТЛ, 1999. – 168 с.
2. Лобода М. В. Курортні ресурси України / М. В. Лобода, Е. О. Колесник, Б. А. Сергієнко та ін. – К.: Тамед, 1999. – 345 с.
3. Огняник М. С. Мінеральні води України: Підручник / М. С. Огняник. – К.: ВПЦ «Київський Університет», 2000. – 220 с.
4. Стан гідромінерального господарства на курорті «Немирів» за 2013 р: Звіт про гідрогеологічні дослідження на Немирівському родовищі сульфідних вод (заклучний). – Львів, 2014. – 81 с.
5. Трохимчук С. В. Бальнеологічний комплекс Передкарпаття як провідна галузь спеціалізації / С. В. Трохимчук, О. В. Федунь // Регіональна економіка. – 1997. – №1. – С. 75 – 84.